

(آموزش پزشکی)

بررسی میزان رضایت‌مندی و ارزیابی دانشجویان پزشکی کارآموز و کارورز از کیفیت آموزش دوره بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد - ۱۳۸۴

بهنام زمان زاد^{۱*} (Ph.D)، معصومه معزی^۲ (Ph.D)، هدایت الله شیرزاد^۱ (Ph.D)

۱ - دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، گروه میکروبیولوژی و ایمنولوژی

۲ - دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، مرکز توسعه آموزش پزشکی

چکیده

سابقه و هدف: پویایی علم پزشکی که از زمره مهم‌ترین بخش‌های علم در دنیای امروز محسوب می‌شود اهمیت کار یک پزشک و بالطبع شیوه آموزش پزشکی را حائز اهمیت می‌سازد. این مطالعه به منظور ارزیابی میزان رضایت‌مندی و عوامل موثر بر ارتقاء سطح رضایت‌مندی کارآموزان و کارورزان بالینی رشته پزشکی از آموزش ارائه شده در بخش‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد انجام پذیرفت.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه توصیفی-تحلیلی، نظرات ۷۷ نفر از دانشجویان کارآموز و کارورز پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد در مورد آموزش ارائه شده در بخش‌های بالینی و بخش بهداشت دانشگاه در قالب یک پرسش‌نامه که شامل سوالاتی پیرامون نحوه آموزش بخش‌های مختلف بالینی و آموزش مهارت‌های بالینی و نیز اطلاعاتی شامل سن و جنس، سال ورود به دانشگاه، نمره امتحان علوم پایه و امتحان پره‌انترنی بود جمع‌آوری گردید. رضایت‌مندی دانشجویان به صورت سه معیار زیاد، متوسط و کم ارزیابی گردید. در پرسش‌نامه از دانشجویان درخواست شد که دلایل خود مبنی بر رضایت یا عدم رضایت از بخش‌های مورد نظر و راه‌حلهایی که به نظر آنان می‌تواند در بهبود روند آموزش موثر باشند ذکر نمایند. اطلاعات بدست آمده پس از کد بندی وارد نرم افزار آماری SPSS شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از تست‌های آماری مجذور Chi، آزمون آنالیز واریانس یک طرفه (ANOVA) و آمار توصیفی صورت گرفت.

نتایج: نتایج بدست آمده رضایت‌مندی دانشجویان را در حد زیاد نسبت به دوره‌های آموزشی ذکر شده به صورت زیر نشان داد: طب داخلی ۲۵/۷٪، مبانی جراحی ۲۷/۴٪، طب اطفال ۱۷/۵٪، طب زنان ۶/۳٪، عفونی ۵۴/۵٪، اعصاب ۳۶/۵٪، گوش و حلق و بینی ۵۴/۸٪، چشم پزشکی ۴۷/۵٪، مسمومیت‌ها ۲۱/۲٪، روانپزشکی ۳۷/۷٪، اورولوژی ۶/۳٪، بهداشت ۱۷/۶٪ و آموزش مهارت‌ها ۱۷/۴٪. بیش‌ترین میزان رضایت‌مندی در بخش‌های داخلی و اطفال مربوط به برگزاری گزارش صبحگاهی و در بخش جراحی مربوط به ویزیت درمانگاه سرپایی و در درجه بعد مربوط به کلاس‌های تئوری بخش بود. در بخش زنان کم‌ترین میزان رضایت‌مندی را دانشجویان از درمانگاه سرپایی و کلاس‌های تئوری متذکر بودند. در بخش‌های مینور بخش‌های گوش و حلق و بینی، عفونی، روان‌پزشکی و اعصاب به ترتیب بیش‌ترین رضایت‌مندی دانشجویان را جلب نمودند. میزان رضایت‌مندی از آموزش بالینی با سن و جنس و مقطع تحصیلی ارتباط معنی‌دار نداشت ولی میزان رضایت‌مندی از دریافت مهارت‌ها در کارورزان به طور معنی‌داری بیش از کارآموزان بود. میزان رضایت‌مندی از بخش زنان با نمره علوم پایه و پره‌انترنی ارتباط معنی‌دار داشت.

بحث و نتیجه‌گیری: در بخش‌های مازور دانشجویان از عدم توجه کافی به راندهای آموزشی، درمانگاه‌های سرپایی و کلاس‌های تئوری ناراضی هستند. در مقابل گزارشات صبحگاهی با رضایت‌مندی بالای آنان همراه است. نارضایتی بالا از بخش زنان، مسمومیت‌ها و اورولوژی و نیز آموزش اقدامات احیا و لوله‌گذاری و مدیریت انجام زایمان از مجموعه آموزش‌های مهارت‌های بالینی، توجه خاص برنامه ریزان آموزشی را طلب می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: آموزش پزشکی، رضایت‌مندی، دانشجویان پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد.

پزشکی همگی به تقاضای فراوان از پزشکان آینده افزوده است. امروزه در نظام پزشکی تاکید بیش‌تری بر افزایش مهارت در تفکر، تجزیه و تحلیل، طرح سؤال، حل مساله و ارتباط با مردم وجود دارد [۱]. در گستره بالینی هدف نهایی کسب تبهر (Clinical Competence) است. اتاق عمل، اورژانس، درمانگاه، بخش‌های مراقبت ویژه، کلینیک‌های خصوصی و کلاس‌های درسی در محیط‌های بالینی عرصه‌های کسب مهارت حل مشکلات و یادگیری بالینی هستند [۲]. در آموزش مهارت‌های عملی باید الگوی مهارت به دانشجو ارائه شود به طوری که در این الگو آنچه که از دانشجو انتظار می‌رود، به طور موثر و کامل نشان داده شود و نهایتاً اینکه نظارت و ارزیابی کافی بر روی فعالیت او انجام شود [۱]. روش‌های متداول ارزیابی در آموزش پزشکی معمولاً شامل معیارهای سنجش کلی (GRS: Global Rating Scales)، مشاهده مستقیم (Direct Observation)، آزمون شفاهی، امتحان کتبی (توصیفی) (Essay)، آزمون‌های چند گزینه‌ای، روش رسیدگی به مشکلات تشخیصی - درمانی بیمار (PMP: Patient Management Problems)، آزمون سه مرحله‌ای (Triple jump exercise)، Objective structured clinical Examination، ارزیابی مجموعه کار (Portfolio)، کتابچه کارورزی (Log book) و بررسی پرونده بیمار (Record Review)، MEQ: Modified Essay Question و Objective Structured Clinical Examinations می‌باشند [۳]. یکی از روش‌های دیگر ارزیابی که شاید بتوان گفت مکمل روش‌های فوق است مرور و بررسی دیدگاه‌های دانشجویان پزشکی، اساتید و فارغ التحصیلان دانشکده‌های پزشکی در مورد آموزش‌های ارائه شده در دانشکده پزشکی می‌باشد. مطالعات متعددی در ایران و سایر نقاط جهان در این زمینه انجام شده است که هر یک به بخشی از دیدگاه‌ها در مقوله آموزش پرداخته‌اند. در یک بررسی که در کراچی انجام شده است میزان رضایت‌مندی دانشجویان پزشکی سال آخر از آموزش بخش‌های بالینی و بهداشت عمومی مورد سنجش قرار گرفت. میزان عدم

رضایت‌مندی دانشجویان در مباحث یاد شده بین ۳۸/۲-۸۵ درصد برآورد گردید [۳]. از دیدگاه آموزش مهارت‌های بالینی در مطالعه دیگری که در کشور بوسنی انجام شد دانشجویان از مشکلات موجود در آموزش مهارت‌های بالینی ابراز نارضایتی نمودند. بطوری که تنها ۳۲/۵ درصد از دانشجویان پزشکی سال آخر، دوره اقدامات احیا را گذرانده و تنها ۸۰٪ دانشجویان قادر به تزریقات وریدی بوده‌اند [۴]. در داخل کشور، در یک مطالعه رضایت‌مندی کارآموزان و کارورزان پزشکی از آموزش در بخش‌های بستری اورژانس و سرپایی بیمارستان بررسی گردید. دانشجویان معتقد بودند که با توجه به آنچه در آینده از نوع کار آن‌ها مورد انتظار است باید امر آموزش را از کنار تخت بیمارستان‌ها به درمانگاه‌های سرپایی، مراکز بهداشتی و عرصه‌های اجتماعی کشاند [۵]. در بررسی دیگری که در سال ۱۳۸۱ در دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام شد کیفیت آموزش بالینی از نظر دانشجویان مورد مطالعه در حد نسبتاً مطلوبی گزارش گردید [۶]. در یک بررسی نیز نظرات کارورزان، اساتید و فارغ التحصیلان پزشکی درباره اهمیت و محتوای آموزشی مناسب بررسی شد و عنوان گردید که درگیر بودن با آموزش‌های تئوری متفاوت با نوع آموزش بالینی در هر زمان بر کارایی فرد تاثیر منفی داشته و همچنین می‌تواند موجب اتلاف وقت بالینی دانشجو گردد [۷]. بعلاوه دانشجویان از عدم آموزش مطالب آنگونه که برای برخورد‌های حرفه‌ای آینده لازم می‌باشد و نیز عدم پرداختن به مباحث اپیدمیولوژیک، عدم توجه کافی به آموزش ارتباط با بیمار و اورژانس‌های پزشکی شکایت داشته‌اند و در مجموع ابراز عقیده نموده‌اند که مباحث بالینی باید دقیقاً در راستای نیاز آنان در موقعیت‌های کاری آینده برنامه ریزی گردد [۸ و ۳]. در تحقیق مشابهی نیز که در بیرجند و بر روی دانشجویان پزشکی در بخش گوش و حلق و بینی انجام گرفت نتیجه‌گیری گردید که فراهم کردن تسهیلات آموزشی مانند کارگاه آموزشی بالینی، کارگاه مهارت‌های بالینی، مرکز مهارت‌های بالینی و استفاده از فیلم‌های آموزشی و کار عملی زیر نظر اساتید، رسیدن به اهداف آموزشی را مطلوب‌تر

می‌نماید [۹]. بنابراین به نظر می‌رسد از اصلی‌ترین مباحثی که دانشجویان به اجرای آن تصریح دارند، و سایر مطالعات نیز بر آن تاکید نموده‌اند آموزش بر پایه بحث درباره مشکلات بالینی می‌باشد (همچنین دانشجویان می‌خواهند در بحث‌ها شرکت فعال داشته باشند [۱۲ و ۱۱ و ۱۰]). بر اساس نتایج برخی مطالعات [۱۴ و ۱۳] درخواست دانشجویان برای ارتقا کیفیت آموزش در دروس بالینی این است که در ابتدای هر دوره درسی و هر درس، اهداف و برنامه ریزی‌های آموزشی و نحوه ارزیابی آن درس برایشان تعیین گردد.

در مجموع، از آنجایی که هر گونه برنامه‌ریزی در جهت ارتقاء کیفیت آموزش بالینی در گرو شناخت مشکلات، نارسائی‌ها و کاستی‌های موجود در سیستم آموزشی دوره بالینی از دیدگاه دانشجویان این دوره می‌باشد، مطالعه حاضر با هدف تعیین میزان رضایتمندی کارآموزان و کارورزان بالینی پزشکی از وضعیت آموزش پزشکی بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد و بررسی عوامل موثر در ارتقاء سطح رضایتمندی آنان انجام گرفته است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه یک مطالعه توصیفی - تحلیلی می‌باشد که به تعیین میزان رضایتمندی و ارزیابی کارآموزان و کارورزان بالینی پزشکی از وضعیت آموزش دوره بالینی پزشکی پرداخته است. مدت زمانی که از شروع دوره کارورزی دانشجویان می‌گذشت در محدوده ۹ تا ۲۱ ماه و با میانگین و انحراف معیار $15/7 \pm 4/96$ ماه بود. در مورد کارورزان طول دوره کارورزی آنان ۲ تا ۱۷ ماه با میانگین و انحراف معیار $10/5 \pm 4/72$ ماه بود. بنابر این کلیه دانشجویان مورد بررسی حداقل ۹ ماه از دوره بالینی خود را گذرانده بودند.

نمونه‌گیری به روش سرشماری صورت گرفت و جمعیت ۸۱ نفری دانشجویان مقاطع کارآموزی و کارورزی پزشکی را در برمی‌گرفت، که از این تعداد ۵ نفر به دلیل عدم احراز شرایط ورود به مطالعه در مطالعه وارد نشده و درصد پاسخ‌گویی در

۷۷ نفر باقیمانده بصورت ۱۰۰٪ بود. ابزار سنجش، پرسش‌نامه پژوهش‌گرساخته بود که روایی صوری و محتوایی از طریق مشاوره با کارشناسان آموزش بالینی تایید گردیده و پایایی آن از طریق بازآزمایی با ضریب همبستگی $0/78$ محاسبه گردید. پرسش‌نامه بصورت بسته پاسخ طراحی گردیده و جهت سنجش رضایتمندی از روش مقیاس چند درجه‌ای بصورت کم، متوسط، زیاد، استفاده شد. آموزش بالینی در بخش‌های مآزور شامل داخلی، جراحی، اطفال، زنان، و بخش‌های مینور عفونی، روان‌پزشکی، چشم، ENT و آموزش در بخش مسمومیت‌ها در نظر گرفته شد. ضمناً با توجه به اینکه آموزش کارآموزی و کارورزی در عرصه (بخش بهداشت) نیز در دوره بالینی صورت می‌گیرد و قسمتی از این دوره به استفاده دانسته‌های بالینی دانشجو با محوریت جامعه اختصاص دارد سنجش رضایتمندی از این بخش نیز در مطالعه وارد شد. بخش دیگر پرسش‌نامه نیز به سنجش رضایت از آموزش مهارت‌های بالینی کسب شده مانند اتنوباسیون، احیا، تزریقات و.... می‌پرداخت. این مهارت‌ها از طرق مختلف مانند اساتید، دانشجویان و یا پزشکان مقاطع بالاتر، خودآموزی و مرکز مهارت‌های بالینی قابل کسب است که البته در این مطالعه روش کسب مهارت مهم نبود. نظرات دانشجویان و میزان رضایتمندی آنان از آموزش ارائه شده از طریق پر کردن پرسش‌نامه و بدون ذکر نام دانشجویان جمع آوری شد. ضمناً در انتهای پرسش‌نامه سوالی باز در مورد دلایل دانشجویان از رضایت یا عدم رضایتمندی از بخش‌های مورد نظر و راه موثر در بهبود روند آموزش در نظر گرفته شد. داده‌های مربوطه پس از کد بندی وارد نرم افزار آماری SPSS گردیدند. ارتباط میزان رضایتمندی دانشجویان پاسخ دهنده به سوالات با فاکتورهای سن، نمره امتحان علوم پایه، نمره امتحان پره‌اینترنی و تعداد ماه‌هایی که از شروع دوره آموزش فعلی (کارآموزی بالینی یا کارورزی) می‌گذرد از طریق آزمون واریانس یک طرفه (ANOVA) و ارتباط با دوره تحصیلی در زمان پاسخگویی به سوالات (کارآموزی یا کارورزی) و جنس با استفاده از آزمون مجذور کای تجزیه و

تحلیل شد. در این مطالعه سطح معنی داری آماری ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

از مجموع ۷۷ نفر دانشجو که پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند ۳۲/۴٪ پسر و ۶۷/۶٪ دختر و ورودی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۰ دانشگاه بودند. دانشجویان ورودی ۱۳۷۸ با بیش‌ترین تعداد (۲۸/۶٪) در رتبه اول و دانشجویان ورودی ۱۳۷۹ (۲۴/۷٪)، ورودی ۱۳۷۷ (۲۲/۱٪) و ورودی ۱۳۸۰ (۱۶/۹٪) در مراتب بعدی پاسخگویان قرار داشتند.

چهل و چهار و دو دهم درصد از دانشجویان کارآموز بالینی (اکسترن) و ۵۵/۸٪ کارورز بالینی (اینترن) بودند. ۷۱ نفر از پاسخ‌گویان سن خود را نوشته بودند که سن این افراد در محدوده آماری ۲۲ تا ۳۰ سال با میانگین و انحراف معیار 24.5 ± 1.5 سال بود.

نمره علوم پایه پاسخ‌گویان به پرسشنامه در محدوده آماری ۹۸ تا ۱۷۰ نمره با میانگین و انحراف معیار 131.4 ± 15.9 بود. نمره پره اینترنی کارورزان پاسخگو به این سوال، در محدوده آماری ۸۵ تا ۱۶۰ نمره با میانگین و انحراف معیار 123.4 ± 17.7 قرار داشت. نتایج بدست آمده از میزان رضایت‌مندی دانشجویان در جداول ۲ و ۱ ارائه شده است.

میزان رضایت‌مندی از آموزش دروس بالینی اصلی، شامل داخلی، جراحی، اطفال و زنان در میان کارورزان و کارآموزان بالینی تفاوت معنی‌دار آماری نداشت ولی میزان رضایت‌مندی از دریافت مهارت‌ها (جدول ۳) در میان کارورزان بیش‌تر از کارآموزان بود که نتایج مربوط به این قسمت به تفکیک دوره آموزشی در جدول ۴ ارائه شده است.

بیش‌ترین میزان رضایت‌مندی در بخش‌های داخلی و اطفال مربوط به برگزاری گزارش صبحگاهی و در بخش جراحی مربوط به ویزیت درمانگاه سرپایی و در درجه بعد مربوط به کلاس‌های تئوری بخش بود. در بخش زنان کم‌ترین میزان رضایت‌مندی را دانشجویان از درمانگاه سرپایی و کلاس‌های تئوری متذکر بودند. در بخش‌های مینور بخش‌های

گوش و حلق و بینی، عفونی، روان‌پزشکی و اعصاب به ترتیب بیش‌ترین رضایت‌مندی دانشجویان را جلب نمودند. میزان رضایت‌مندی کارآموزان و کارورزان بالینی در تمام بخش‌های ذکر شده با جنس دانشجویان ارتباط معنی‌دار آماری نداشت. همین‌طور میزان رضایت‌مندی با سن دانشجویان نیز ارتباط معنی‌دار آماری نداشت.

بررسی ارتباط میزان رضایت‌مندی پاسخ‌گویان به پرسشنامه با نمره علوم پایه و امتحان پره‌اینترنی ایشان نشان داد به جز در مورد آموزش بخش زنان هیچ ارتباط معنی‌داری بین این دو فاکتور مشاهده نمی‌شود. میزان رضایت‌مندی کارآموزان و کارورزان بالینی از آموزش بخش زنان هم با نمره علوم پایه و هم با نمره امتحان پره‌اینترنی آنان ارتباط معنی‌دار داشت ($p < 0.05$) بدان معنی که کسانی که رضایت‌مندی کم از آموزش این بخش داشتند میانگین نمره بالاتری نسبت به سایرین داشتند ولی این سیر در مورد رضایت‌مندی متوسط و زیاد مشاهده نشد.

ارتباط میزان رضایت‌مندی دانشجویان دوره کارآموزی و کارورزی با زمانی که از شروع دوره فوق می‌گذشت ارزیابی شد و نتایج نشان داد که در بخش‌ها و محورهای مورد پرسش ارتباط معنی‌دار آماری در این خصوص مشاهده نمی‌شود. رضایت‌مندی از آموزش بخش اطفال در کسانی که زمان بیش‌تری از شروع دوره آموزش کارآموزی یا کارورزی را داشتند بیش‌تر بود.

در این بررسی، دانشجویان در مورد عواملی که رضایت‌مندی آنان را از آموزش دوره بالینی افزایش می‌دهند به نکاتی ازجمله: تاکید بیش‌تر بر برگزاری منظم کلینیک‌های آموزشی و حضور دانشجویان در کلینیک در بخش‌های مازور، مجزا شدن بخش داخلی به دو بخش دو ماهه در دوران کارآموزی و کارورزی به منظور افزایش کارایی دانشجویان و جلوگیری از اتلاف وقت آنان، ارائه طرح درس در بخش‌های بالینی به گونه‌ای که برنامه تئوری همان روز متناسب با برنامه آموزشی راند باشد، ارائه بخش مسمومیت‌ها در دروس دوره کارآموزی، تنظیم دقیق ساعات ویزیت اساتید بخش‌های بالینی

جدول ۱. میزان رضایتمندی زیاد کارآموزان و کارورزان بالینی پزشکی از وضعیت آموزش بخش‌های مازور در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد

میزان رضایتمندی در هر بخش	مختص زنان و سالمی	مختص بزرگسالان	مختص کودکان	مختص نوجوانان
آموزش در گزارش صبحگاهی	۲۰/۳٪	۳۳/۸٪	۲۴٪	۴۱/۳٪
آموزش در راندهای داخل بخش	۱۱/۱٪	۱۵/۶٪	۱۱٪	۱۳/۵٪
آموزش در کلینیک بیماران سرپایی	۹/۵٪	۷/۸٪	۳۲/۹٪	۱۰/۸٪
آموزش در کلاس‌ها تئوری در طول دوره	۹/۵٪	۲۵٪	۳۲/۶٪	۳۳/۸٪
جمع (میزان کلی رضایتمندی زیاد از بخش)	۲۰/۳٪	۱۷/۵٪	۲۷/۴٪	۲۵/۷٪

جدول ۲. میزان رضایتمندی کارآموزان و کارورزان بالینی پزشکی از وضعیت آموزش بخش‌های مینور در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد

میزان رضایتمندی	مختص زنان و سالمی	مختص بزرگسالان	مختص کودکان	مختص نوجوانان
آموزش ارائه شده در بخش عفونی	۱۰۰٪	۷/۳٪	۳۸/۲٪	۵۴/۵٪
آموزش ارائه شده در بخش اعصاب	۱۰۰٪	۶/۳٪	۵۷/۱٪	۳۶/۵٪
آموزش ارائه شده در بخش ENT	۱۰۰٪	۶/۵٪	۳۸/۷٪	۵۴/۸٪
آموزش ارائه شده در بخش چشم پزشکی	۱۰۰٪	۶/۶٪	۴۵/۹٪	۴۷/۵٪
آموزش ارائه شده در بخش مسمومیت‌ها	۱۰۰٪	۴۵/۵٪	۳۳/۳٪	۲۱/۲٪
آموزش ارائه شده در بخش روان‌پزشکی	۱۰۰٪	۹/۴٪	۵۲/۸٪	۳۷/۷٪
آموزش ارائه شده در بخش اورولوژی	۱۰۰٪	۴۱/۹٪	۵۱/۴٪	۶/۳٪
آموزش ارائه شده در بخش بهداشت	۱۰۰٪	۳۱/۱٪	۵۱/۴٪	۱۷/۶٪

جدول ۳. میزان رضایتمندی کارآموزان و کارورزان بالینی رشته پزشکی از وضعیت آموزش مهارت‌های بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد

میزان رضایتمندی	مختص زنان و سالمی	مختص بزرگسالان	مختص کودکان	مختص نوجوانان
آموزش اقدامات احیاء اولیه، پیشرفته و لوله‌گذاری داخل تراشه	۱۰۰٪	۶۸/۹٪	۲۵/۷٪	۵/۴٪
آموزش رگ‌گیری، گرفتن نمونه خون شریانی (ABG)، گذاشتن لوله بینی - معدی (NG-Tube)، سونداژ ادراری، تزریقات عضلانی و داخل درم	۱۰۰٪	۵۵/۳٪	۳۱/۶٪	۱۳/۲٪
آموزش مدیریت انجام زایمان	۱۰۰٪	۷۶/۸٪	۲۱/۷٪	۱/۴٪
آموزش تفسیر ECG (الکتروکاردیوگرام)	۱۰۰٪	۳۸/۲٪	۴۸/۲٪	۱۳/۲٪
آموزش گرفتن شرح حال و انجام معاینه تمام سیستم بدن	۱۰۰٪	۱۳/۲٪	۶۳/۲٪	۲۳/۷٪
جمع (میزان کلی رضایتمندی از مجموع مهارت‌های دریافتی)	۱۰۰٪	۲۷/۵٪	۵۵/۱٪	۱۷/۴٪
آموزش اقدامات احیاء اولیه، پیشرفته و لوله‌گذاری داخل تراشه	۱۰۰٪	۶۸/۹٪	۲۵/۷٪	۵/۴٪
آموزش رگ‌گیری، گرفتن نمونه خون شریانی (ABG)، گذاشتن لوله بینی - معدی (NG-Tube)، سونداژ ادراری، تزریقات عضلانی و داخل درم	۱۰۰٪	۵۵/۳٪	۳۱/۶٪	۱۳/۲٪

دارند که در ابتدای هر دوره درسی و هر درس، اهداف و برنامه‌ریزی‌های آموزشی و نحوه ارزیابی آن درس برایشان تعیین گردد. در یک بررسی [۸] نیز دانشجویان از عدم آموزش مطالب آنگونه که برای برخوردهای حرفه‌ای آینده لازم می‌باشد و نیز عدم پرداختن به مباحث اپیدمیولوژیک، عدم توجه کافی به آموزش ارتباط با بیمار و اورژانس‌های پزشکی شکایت داشته‌اند.

در یک مطالعه [۳] میزان رضایت‌مندی دانشجویان از کسب دانش در بخش‌های بالینی و بهداشت به ترتیب ۵۰/۹ و ۴۵/۵ درصد و میزان رضایت‌مندی آنان از کسب مهارت در دوره بالینی و بهداشت برابر ۲۹/۷ و ۱۹/۱ درصد گزارش گردید. نسبت عدم رضایت‌مندی دانشجویان از بخش‌های یاد شده بین ۳۸/۲ و ۸۵٪ بر آورد شد. در مطالعه ما میزان رضایت‌مندی زیاد از بخش‌های بالینی مازور و بخش بهداشت در مقایسه با آمار ذکر شده میزان بسیار پائینی را نشان می‌دهد. همچنین مقایسه میزان رضایت‌مندی کم دانشجویان از آموزش اقدامات احیا و تزریقات وریدی در این بررسی با مطالعه‌ای که در یک کشور اروپایی انجام شده است [۴] و در آن آموزش مهارت‌های بالینی (اقدامات احیا و رگ‌گیری) در ۷۵-۲۰٪ دانشجویان در حد نا مطلوب گزارش گردیده مشابهت دارد.

نگاه کلی به رضایت‌مندی دانشجویان از آموزش دوران بالینی نشان می‌دهد رضایت‌مندی بالا از دروس یک ماهه (مینور) به طور کلی بیش‌تر از دروس چند ماهه (ماژور) است. به نظر می‌رسد بخش‌های مینور با توجه به محدودتر بودن مطالب آموزشی، تعداد اساتید بخش و زمان ارائه آن، از مدیریت بهتری در آموزش برخوردارند و لذا مدیریت زمان برای دانشجویان به خوبی در این بخش‌ها صورت می‌گیرد حال آنکه در بخش‌های ماژور سرگردانی و اتلاف وقت بسیار زیاد است. بعلاوه وجود برنامه درس تئوری، راند داخل بخش و حضور در کلینیک و لزوم حضور تمام دانشجویان در هر یک از برنامه‌های فوق در بخش‌های مینور موجب حاکم شدن نظم بیش‌تر در این بخش‌ها شده است که نهایتاً منجر به

و اجرای دقیق برنامه حضور کارورزان زنان در لیبر در ساعات کشیک بطوری که دانشجویان ملزم به مدیریت انجام تعداد مشخصی زایمان در طول دوره شوند اشاره نمودند.

جدول ۴. میزان رضایت‌مندی کارآموزان و کارورزان بالینی رشته پزشکی از وضعیت آموزش مهارت‌های بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد به تفکیک دوره آموزشی

دوره آموزش	کارآموز (اکسترن)	کارورز (اینترن)	ن
میزان رضایت‌مندی			
زیاد	صفر*	۱۲*	۱۲
متوسط	۱۷	۲۱	۳۸
کم	۱۱	۸	۱۹
جمع (تعداد دانشجویان)	۲۸	۴۱	۶۹

*P=0.004

در مورد عوامل موثر بر افزایش رضایت‌مندی آنان از آموزش مهارت‌های بالینی، دانشجویان به مواردی شامل: آغاز آموزش مهارت‌های بالینی اولیه از دوران کارآموزی، آموزش جدی و عملی‌تر اقدامات احیاء و لوله‌گذاری تراشه و گنجانیدن کلاس‌های تفسیر ECG در دوره آموزش بخش داخلی اشاره نمودند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه دیدگاه‌های دانشجویان پزشکی و رضایت‌مندی آنان از آموزش بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد بررسی شده است. با نگاه کلی به نتایج مشخص می‌شود که دغدغه اصلی دانشجویان در دوره بالینی پرداختن اساتید به مباحث مرتبط با نیازهای آینده آنان در درجه اول به عنوان یک پزشک عمومی می‌باشد. مطالعات دیگری نیز ذکر نموده‌اند که دانشجویان تصریح دارند آموزش بر پایه بحث درباره مشکلات بالینی باشد و می‌خواهند در بحث‌ها شرکت فعال داشته باشند و الگوی یادگیری آن‌ها درگیر شد نشان با کار عملی مربوط به بیمار باشد [۱۲ و ۱۱ و ۱۰]. همچنین در برخی از مطالعات [۶ و ۷] اشاره شده است که دانشجویان تمایل

رضایتمندی بیشتر دانشجویان می‌شود. همچنین برنامه عملی درس‌های مینور بیشتر متکی بر ویزیت بیماران در کلینیک است و دانشجویان پس از ورود به عرصه کار لزوماً از چنین آموزش متکی بر بیماران کلینیک استقبال بیش‌تری به عمل می‌آورند. در مطالعات دیگر نیز دانشجویان معتقد بوده‌اند که با توجه به آنچه در آینده از آنان مورد انتظار است، باید امر آموزش را از کنار تخت بیمارستان‌ها به درمانگاه‌های سرپایی، مراکز بهداشتی و عرصه‌های اجتماعی کشاند [۱۵ و ۳۸]. نکته دیگری که دانشجویان بر آن تاکید نمودند آن است که نظام حاکم بر بخش‌های آموزشی به گونه‌ای است که در بخش‌های مازور بالینی به حضور دانشجویان در کلینیک اهمیت کمتری داده می‌شود و برگزاری کلینیک‌های آموزشی در بخش‌های مازور مورد توجه کافی قرار نمی‌گیرد. در مقابل برگزاری گزارش صبحگاهی به میزان قابل توجه‌ای توانسته است رضایتمندی دانشجویان را در بخش‌های مازور بالینی بالا ببرد. این نکته که بعضاً چارچوب آموزشی موجود در مراکز آموزشی نمی‌تواند جواب‌گوی نیازهای جدید و تامین فضای استاندارد آموزشی بوده و ارائه برنامه‌های آموزش مداوم به فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی امری ضروری به نظر می‌رسد، در مطالعات دیگری نیز مورد تاکید قرار گرفته است [۱۶ و ۳]. رضایتمندی بسیار پایین از آموزش بخش زنان در میان تمام بخش‌ها قابل توجه است. به نظر می‌رسد این امر می‌تواند ناشی از تعداد کم متخصصان زنان عضو هیئت علمی در بیمارستان‌های آموزشی مورد بررسی در برابر حجم وسیع کاری آنان و نیز احساس نیاز بالای دانشجویان به فراگیری بیماری‌های زنان و مامایی با توجه به فراوانی این مشکلات در منطقه و عدم دریافت آموزش متناسب با این نیاز باشد.

جمع بندی نظرات دانشجویان در مورد آموزش بخش بهداشت مبین این نکته بود که ارایه مطالب غالباً تکراری که برخی بدیهی هم هستند، طولانی بودن دوره کارورزی بهداشت در مقایسه با حجم کم اطلاعات ارائه شده و عدم وجود برنامه‌های کلاسیک درمانی در مراکز بهداشتی منجر به دلسردی دانشجویان و نارضایتی از این بخش گردیده است.

مقایسه بین کارورزان و کارآموزان در مورد آموزش مهارت‌های بالینی نشان داد که اکثر کارآموزان رضایتمندی کمی از آموزش مهارت‌ها دارند و فقط در دو فاکتور آموزش مهارت‌های فوق‌الذکر (لوله‌گذاری، احیا و مدیریت انجام زایمان) عدم رضایت از جانب هر دو گروه است. بطور مشابه در برخی مطالعات [۸] نیز دانشجویان از عدم آموزش تکنیک‌های اولیه احیا و مهارت‌های پزشکی بویژه در موارد اورژانس گلایه نموده بودند.

نتیجه‌گیری: در بخش‌های مازور عدم توجه کافی به راندهای آموزشی، درمانگاه‌های سرپایی و کلاس‌های تئوری از موضوعاتی هستند که دانشجویان نارضایتی خود را از آن‌ها ابراز نموده‌اند. در مقابل گزارشات صبحگاهی با رضایتمندی بالای آنان همراه بوده است. با توجه به نارضایتی بالا از بخش زنان، مسمومیت‌ها و اورولوژی و نیز آموزش اقدامات احیا و لوله‌گذاری و مدیریت انجام زایمان از مجموعه آموزش‌های مهارت‌های بالینی، توصیه می‌گردد که مدیران و برنامه‌ریزان آموزشی دانشگاه، محتوا و نوع ارائه برنامه‌های آموزشی را در بخش‌های مزبور مورد بازبینی قرار دهند.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از خانم‌ها دکتر شریعتی و دکتر فاتحی که در انجام این مطالعه همکاری نمودند و همچنین از معاونت پژوهشی و مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد که امکان انجام این مطالعه را فراهم نمودند قدردانی و تشکر می‌گردد.

منابع

- [۱] نیک زاد محسن. در ترجمه یادگیری در پزشکی، ریچاردز پیتر و استاکیل سایمون (مؤلفین)، چاپ اول، انتشارات وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۸۲، صفحات ۵۶-۵۰
- [۲] عزیزی فریدون. آموزش علوم پزشکی چالش‌ها و چشم‌اندازها، انتشارات وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، چاپ اول، ۱۳۸۲، صفحات ۲۹-۲۲.

[10] Jelsing EJ, Lachman N, O'Neil AE, Pawlina W. Can a flexible medical curriculum promote student learning and satisfaction? *Ann Acad Med Singapore*. 2007 Sep; 36(9): 713-718.

[۱۱] یوسفی علیرضا، جعفری فریبا، ذولفقاری بهزاد. تجربه‌ای از اجرای الگوهای

یادگیری بر مبنای حل مساله در درس فارماکولوژی بالینی، پژوهش در علوم پزشکی ویژه نامه سومین همایش کشوری آموزش پزشکی فروردین ۱۳۷۷.

[۱۲] صباحی عبدالرضا. یک روش جدید در تدریس بافت شناسی، اجرا شده در

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، پژوهش در علوم پزشکی ویژه نامه ی سومین همایش کشوری آموزش پزشکی فروردین ۱۳۷۷.

[۱۳] قیصری آلاله، شمس بهزاد، قاسمی مجید. آموزش بر مبنای حداقل هدف: ارایه

یک شیوه در آموزش دوره ی کارورزی بخش اطفال. پژوهش در علوم پزشکی، ویژه نامه‌ی سومین همایش کشوری آموزش پزشکی فروردین ۱۳۷۷ سال سوم، شماره ۱۷۰- صفحات ۱۶۹.

[۱۴] تعاونی سعید، فصیحی هرنی طیب. بررسی برنامه آموزش بالینی دانشجویان

پزشکی دوره کارآموزی داخلی، جراحی زنان. دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، ویژه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، آبان ۱۳۷۹، صفحات ۴۶-۸.

[15] Peleg R, Biderman A, Polacek Y, Tandeter H, and Scvartzman P. The family medicine clerkship over the past 10 years at University of the Negev. *Teach Learn Med*. 2005 Summer;17(3): 258-261.

[16] Lindblom P, Scheja M, Torell E, Astrand P, and Felländer-Tsai LJ, Interprof Care. Learning orthopaedics: assessing medical students' experiences of interprofessional training in an orthopaedic clinical education ward. 2007 Aug;21(4):413-423

[3] Aziz A, Kazi A, Jahangeer A, and Fatmi Z. Knowledge and skills in community oriented medical education (COME) self-ratings of medical undergraduates in Karachi. *J Pak Med Assoc*. 2006; 56(7):313-317.

[4] Masić I, Dedović-Halilbegović G, Novo A, and Izetbegović S. Quality assesment of education at Faculty of Medicine University of Sarajevo. *Med. Arh*. 2006; 60 (6): 396-400

[۵] مرتضوی سیدعلی اکبر، رزم آرا اصغر، بررسی رضایت مندی کارآموزان و کارورزان

بالینی رشته پزشکی از آموزش بخش‌ها، اورژانس، مراکز سربایی داخل بیمارستان و مراکز سربایی درون جامعه دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۳۸۰؛ دوره ۱، بهار، شماره ۳: صفحات ۴۹-۵۲

[۶] فصیحی هرنی طیب، سلطانی عربشاهی سیدکامران، تهامی سید احمد،

محمدعلیزاده سکینه. کیفیت آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران. مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی قزوین، ۱۳۸۳؛ دوره بهار، شماره ۳۰: صفحات ۹-۴.

۷- خسروی فاطمه، حق دوست علی اکبر، نوحی عصمت. بررسی نظر کارورزان،

اساتید و دانش آموختگان پزشکی کرمان درباره اهمیت و محتوای آموزشی مناسب در آزمایشگاه مهارت‌های بالینی دانشجویان پزشکی. مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی قزوین، ۱۳۸۱؛ دوره ، تابستان، شماره ۲۲: صفحات ۷۴-۶۸

[8] Brun D, and Hassid s. How do physicians evaluate their medical school training? Retrospective survey of 4 groups of medical students 8-11 years after graduation. *Press Med*. 1999. 28(21): 1121-1127.

[۹] قورچایی اراز، محمدرضا حاجی آبادی محمد رضا. میزان دستیابی کارورزهای

پزشکی بیرجند به اهداف آموزشی بخش گوش، حلق و بینی از دیدگاه خودشان. مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی قزوین، ۱۳۸۳؛ دوره بهار، شماره ۳۰: صفحات ۲۳-۱۹

Rate of satisfaction and evaluation of medical students (interns and externs) from the quality of clinical education in the Shahre-kord university of medical sciences-2005

B. Zamanzad ^{*1}(Ph.D), M. Moezzi ²(M. D), H. Shirzad ¹(Ph.D)

1 - Department of Microbiology and immunology, Faculty of Medicine, Shahre-kord University of Medical Sciences, Shahre-kord, Iran

2 - Medical Education and Developing Center, Shahre-kord University of Medical Sciences, Shahre-kord, Iran

Introduction: Revolution of information in medical sciences as one of the important parts of knowledge has made the attention to medical education more critical. This study was performed to evaluate the satisfaction of Shahre-kord university medical students (interns and externs) from the quality of education in clinical courses.

Materials and Methods: In this descriptive-analytical study, the rate of satisfaction of 77 medical students (interns and externs) from the quality of education in Shahre-kord university clinical courses was evaluated using a locally standardized questionnaire. The findings were classified as: high, moderate and low. Data were analyzed using SPSS software (version 11).

Results: A total of 77 students completed the questionnaire. The high rate of satisfaction from the quality of education in different clinical clerkship periods was reported as follows: Internal medicine 25/7%, surgery (general surgery and orthopedic) 27/4%, pediatric medicine 17/5%, gynecology 6/3%, infectious disease 54/5%, neurology 36/5%, ENT 54/5%, ophthalmology 47/5%, poisoning 21/2%, psychiatry 37/7%, urology 6/3%, health science 17/6%. In addition, high rate of satisfaction from professional skills teaching was reported by 17.4% of the students. The most satisfaction rate in internal and pediatric courses was from morning reports and in surgery clerkship period, from outpatient clinic and theory courses. In gynecology period the lowest rate of satisfaction was reported from outpatient clinic and theory courses. High rate of satisfaction in minor clerkship periods was reported from ENT, infectious disease, psychiatry, and neurology periods respectively.

Conclusions: In major clerkship periods, the students were unsatisfied from teaching rounds, outpatient clinic and theory courses. In contrast, high rate of satisfaction was belonged to morning report programs. Due to the low rate of satisfaction from gynecology, poisoning and urology courses and also un-satisfaction from CPR and labor management teaching, reviewing the educational programs by teaching managers is recommended.

Key Words: Medical education, Satisfaction, Medical students, Shahrekord University of Medical Sciences

* Corresponding author: Fax: +98 381 3334911 Tel: +98 913 181 5136
Bzamanzad@yahoo.com